

Novi civilni pravdni red in pravilnik sodne oblasti.

(Konec.)

Najvažnejše dokazovanje v pravdi pa je zaslišanje strank, akoravno je le subsidijarno sredstvo, neko potrebno zlo, katero je uporabljati kolikor mogoče redko in le tedaj, ako se dokaz na drug način ne more dognati. Prisežno zaslišanje strank v Avstriji ni nič novega. Uvelo se je že pred 22 leti v bagatelnem postopanju ter se je prav dobro obneslo. Ta dokazni način znači odločen napredek nasproti glavnim in dopolnilnim prisegam.

Pri zaslišanji se stranka lahko mnogo prosteje giblje, kakor pri glavnih prisegah, kjer je vezana natančno na besedilo prisege. Primorana je večkrat priseči, akoravno se besedilo prisege ne ujema popolnoma z dejanskimi razmerami ter je stranka le prepričana, da ima v stvari sami prav. Vsled tega se stranke mnogokrat love za gole besede in kazenskosodno preganjajo.

Da se v pravdi s svobodno oceno dokazov ne more več ohraniti normovana prisega, o tem sta bila oba permanenčna odseka državnega zbora jedina. Različnega menenja sta bila samo o tem, kako naj se dokazovanje po zaslišanji strank osnuje in vrši. Vprašanje je, ako naj se zaslišita obe stranki ali samo jedna in katera? Še drugo vprašanje pa je, ako naj se stranke še poprej zaslišijo brez prisege, toda zapretivši jim kazenskosodno preganjanje.

Po §-u 56. bag. post. sme vsaka stranka zahtevati, da se po zaslišanji nasprotnika tudi ona zasliši kot priča. Navzlic tej določbi se v praksi vender redko obe stranki zaslišita pod prisego, izmed sto bagatelnih tožeb komaj jedenkrat. Dolžnost sodnikova je, da, kolikor mogoče, preprečuje krive prisege in na sporne stranke vpliva, da se v strastnem boju ne dajo zapeljati

do prisežnih, naravnost si nasprotujočih izpovedeb. Ako si stranke iz početka še tako ostro nasprotujejo, se vendar po odločni prisežni povedbi jedne stranke druga stranka da navadno odvrniti od tega, da bi nasprotje tega pod prisego potrdila, kar je ravno prva izpovedala. Slučaji, v katerih se obe stranki zaslišita o isti stvari, so v istini redkejši, kakor to kažejo uradni izkazi, ker se večkrat prigodi, da se v jedni pravdi zasliši stranka o raznih točkah. Določba o prisežnem zaslišanji obeh strank, kakor se nahaja v bagatelnem postopanju in katera se je od raznih strani zagovarjala, se je torej lahko brez pomislekov opustila.

Vpraša se torej, katera stranka naj se pod prisego zasliši?

Po vladni predlogi in po nasvetu permanenčnega odseka poslanske zbornice bi se morala prisežna izpovedba praviloma zahtevati od tiste stranke, kateri je sporno dejanje dokazati. Odsek pravi v svojih motivih, da ta odločba ustreza splošnim procesualnim načelom in da se gledé dokaznega bremena ujema z današnjo dopolnilno prisego. Jaz se ne morem strinjati niti z določbo niti z vtemeljevanjem. Taka določba stvarno ni vtemeljena in posebno v pravdi s svobodno oceno dokazov ni na mestu. Odobravati se mora torej nova določba v §-u 377., da se sme prisežna izpovedba o tistem dogodku naložiti samo jedni izmed strank. V zmislu §-a 378. mora sodnik, skrbno uvažujoč vse razmere, skleniti, katera že neprisežno poprašana stranka naj se pod prisego zasliši o spornem dogodku. Sodnik bode pač zaslišal ono stranko, katera se mu zdi bolj verodostojna, ima več verojetnost zase in katera mora biti po stvarnem položaji o spornem predmetu bolj poučena. To pa ni, da bi morala vselej biti stranka, katero zadeva breme dokazovanja. Ako ima ta stranka že izpovedbo jedne priče za se, ki pa ne zadostuje sodniku, da zadobi o sporni stvari popolno prepričanje, bode brez dvojbe zaslišal še dotično dokazujočo stranko in ne nasprotne, katera je brez drugih dokazov. Tu bi pač zaslišanje stranke namdestovalo dopolnilno prisego. Toda taki slučajji so zelo enojni in lahki. Veliko važnejši in težavnejši so slučajji, v katerih sta si stranki popolnoma jednaki nasproti ter se jedino le sklicujeta na svoje pričevanje. V takih slučajjih se sodnik ne sme vezati,

ako hoče dokaze prosto presoјati. Ako naj praviloma onega zasliši, kdor je dolžan dokazovati, kar je navadno tožnik, potem ima tožnik a priori svojo osodo v rokah. Tu bi izpričevalo tožnika samega ne nadomestovalo njegove dopolnilne prisege, ampak glavno prisego nasprotnikovo, to je ravno nasprotje tega, kar velja danes, ter bi tako poslednjega pripravilo ob protidokazno sredstvo negativne glavne prisege. Tudi ni uvideti, zakaj naj bode lastno izpričevalo tožnikovo manj sumno, kakor toženčevo. Vzemimo prav navaden slučaj. A toži B za plačilo posojila 60 gld., katero mu je baje odšteli na štiri oči. Po sedanjem sodnem redu mu mora o tem naložiti glavno prisego, po vladnem in odsekovem predlogu bi pa kar sam prisegel in tako pravdo dobil.

To bi ne bilo pravično ter se ne more govoriti o dokaznem bremenu, marveč o dokazni pravici. Sodnik, ki je osobito dalj časa služil na deželi, kjer mora navadno obe stranki zastopati, mi bode priznal, s kakimi težavami se mora večkrat bojevati, da pouči zakona nevesče stranke o dokazni dolžnosti in dokaznem bremenu. Kako trdovratno se dokazujoča stranka večkrat oklepa sredstva, da bođe ona prisegla in ne nasprotnik, zlasti ako vidi, da jo more samo prisega še rešiti. Tu se pač ne more govoriti o dokaznem bremenu, katero hočeta obe stranki nositi, ampak o dokazni pravici in o koristi. Brema in pravica sta si v protislovji. Kdo mora v pravdi dokazovati, navadno ni težko določiti, a jaz ne uvidim, zakaj naj prisega stranke, ki je dolžna dokazati, več velja, kakor prisega nasprotne stranke. Dolžnost ne sme postati pravica. Kdor toži, naj se dobro oboroži ter skrbi za dokazila. Ako mu hočemo dati predpravico lastne prisege, bi s tem le pomnožili število nagajivih pravd.

Določilo o zaslišanji strank, kakor sta je predlagala skupna odseka, je torej popolnoma vpravičeno.

Vprašanje je samo še, ako naj se stranke pred prisežnim zaslišanjem poprašajo zapretivši jim kazensko-sodno preganjanje?

Skupna komisija se je izrekla proti tej določbi, in po pravici.

Na manj vestne ljudi bi tako zaslišanje ali poprašanje (befragen) komaj več vtisa napravilo, kakor zaslišanje z opominom, da naj govore resnico, ker bodo pozneje morale morebiti na to

priseči. Stranka, katera je izpovedala brez prisege, a pod pretnjo kazni, bi bila potem prisiljena, svojo izpovedbo pod prisego potrditi, ker bi se sicer sama obdolžila krivega pričevanja. Imeli bi dve izpovedbi, kateri bi se morali v zapisnik natančno zapisati.

Sodnik bode že pri pričetku razprave stranke opozoril na to, da naj govore resnico, ker bodo eventuelno morale priseči. Manj inteligentne stranke bi tudi razliko med prvim in drugim poprašanjem težko umele ter bi se kazenskosodna postopanja le množila. Bojazen, katero je izrekel odličen član gosposke zbornice, dvorni svetnik Randa, da se bodo po sprejetih določbah o zaslišanji strank množile krive prisege, se mi ne zdi vpravičena. To bi se godilo tedaj, ako bi se določilo, da se smejo obe stranki pod prisego zaslišati, poprej pa morajo poprašati, zapretivši jim kazenskosodno postopanje. Na tak način bi jedna stranka lahko dvakrat krivo in kaznivo izpovedala.

Od več strani se je poudarjalo, da obsega zakon preveč nepotrebnih nadrobnosti in obširnih podučil. To očitaneje je pri novejših zakonih že navadno in bi tudi ne izostalo, ako bi se bilo posvetovanje odložilo na drugo leto. Res je, da predloženi zakoni obsegajo 1113 paragrafov in 114 členov, stari sodni red in pravilnik sodne oblasti pa samo 522 paragrafov, ako k temu prištejemo še nad 1000 dvornih dekretov in druge specialne zakone, se ne more trditi, da so ti zakoni skupaj krajši, kakor novi. Ne sme se pa prezreti jasna korist jednotnega zakona.

Vprašanje o sodni pristojnosti se je po mojem mnenju srečno rešilo. Pristojnost okrajnih sodišč sem že poprej omenjal.

Da so se deželna in okrožna sodišča določila kot vzklicna sodišča (Berufungsgerichte) za okrajna sodišča in ne višja sodišča, je v prvi vrsti odločevala skrb pred neprimernimi pravnimi stroški. Okrožna in deželna sodišča so vendar navadno strankam bližja, kakor višja sodišča. Okrožna sodišča postanejo tudi v civilnem postopanju druga instanca, kar so že sedaj v kazenskem za okrajna sodišča.

Kot tretja instanca se je določilo najvišje sodišče v interesu enotnosti pravosodja in večje pravne varnosti. Ako se je vgovarjalo, da tudi najvišje sodišče celo v načelnih vprašanjih mnogokrat različno sodi, je to resnično, a nikakor ne dokazuje, da bi vsled tega smeli prepustiti poslednjo besedo višjim so-

diščem. Ako imamo že sedaj mnogo si nasprotujočih razsodeb najvišje instance, bi jih imeli potem toliko več, ako bi v tretji instanci razsojalo devet višjih sodišč. Judikati najvišjega sodišča sicer ne vežejo sodnika, vendar pa menj ali več vplivajo na pravosodje podrejenih sodišč. Radi tega je tudi želeli, da je pravosodje kolikor mogoče enotno in varno. Tako pravosodje pospešuje pravno varnost in zaupanje prebivalstva v justico ter zmanjšuje število pritožeb.

Ako bi bilo ostalo pri nasvetih permanenčnega odseka poslanske zbornice, bi pri sporih do vrednosti 300 gld. v tretji instanci razsojala višja sodišča v Gradci in Trstu. Enotnemu pravosodju bi to ne bilo v korist. Nasvetovana pritožba ničnosti do najvišjega sodišča v obrambo zakona bi ne imela nikake praktične veljave, marveč bi bila celo nevarna. Ako bi najvišje sodišče zgolj teoretično izreklo, da sta prvi ali drugi sodnik zakon napačno tolmačila, da pa razsodbe ne more premeniti, bi stranka, katera je izgubila pravdo, jezila se le nad sodnikom, ki je po izreku najvišjega sodišča napačno sodil. Tak položaj bi bil za dotičnega sodnika pač nevaren.

O preobložitvi najvišjega sodišča po novem zakonu se ne more govoriti, ker se pristojnost tega sodišča ne spreminja, pač pa bode odpalo mnogo samostojnih revizijskih rekurzov in preobširnih pravn.

Brez stroškov za državo se novi zakon gotovo ne bode mogel uvesti, vendar mislim, da stroški ne bodo nedosežni.

Pomnožitev osebja bode v prvi vrsti potrebno pri deželnih in okrožnih sodiščih, a višja sodišča se bodo izdatno razbremenila. Dalo se bode nekoliko višjih svetnikov od nadsodišč vzeti ter jih prideliti deželnim in okrožnim sodiščem. Predsednik civilnemu senatu, ki bode razsojal v drugi instanci, naj bode nadsvetnik. Tudi predsedniki sodnih dvorov, ki zadobe po novem zakonu ves drug pomen in delokrog, ne bodo mogli ostati v sedanjem plačilnem razredu.

Na pomnožitev okrajnih sodišč se bode v prvi vrsti moralo misliti v Galiciji, kjer je že sedaj nujno potrebna. V Galiciji se nahajajo neprimerno obširni okrajji. Sicer sodnega osebja pri okrajnih sodiščih v obče ne bode treba izdatno pomnožiti, ako se sodne pisarne primerno organizujejo. Sodniku naj se odvzame

mного zgolj mehaničnih postranskih opravil ter se mu omogoči, da se bode bolj posvetil svojemu pravemu poklicu ter v prvi vrsti pečal s pravosodjem. Jaz ne umejem, da je v interesu pravosodja potrebno, da se sodnik peča z raznimi izkazi, zapiski in računi, čemu naj od slug dostavnine pobira i. t. d. Sodnik naj se oprostí tega balasta, pustí naj se mu nekoliko časa za daljno izobraževanje in on bode svoji nalogi bolje zadostil, kakor mu je sedaj mogoče. Delitev dela naj se tudi pri sodiščih izvrši, kolikor mogoče. Radi tega je odobravati določba, da se smejo gotove agende pri sodnih dvorih in pri okrajnih sodiščih izročevati posameznim sodnikom, da jih popolnoma samostalno rešujejo.

Pri vsakem sodišču se ustanoví sodna pisarna (Gerichtskanzlei), katera sprejema vse spise, izdaje vsa sodna razsodila in rešila, preskrbljuje vročevanja in vabila, hrani spise i. t. d. Vodja sodnih pisarn, čegar delokrog bode važnejši, kakor sedanjih kancelistov, mora dostati srednje šole.

Da se zakon tudi dobro izvrši, treba bode v prvi vrsti skrbeti za dober naraščaj sodnikov. In tu se mora pričeti na najnižji stopinji, pri pravnih praktikantih in avskultantih. Zgorej pri 60 letih se ne da več mnogo organizovati. Pri sedanjih zelo neugodnih avancementnih razmerah pri justici je umevno, da se osobito bolj nadarjeni mladi pravniki rajši podajo k odvetništvu, katero se zlasti v večjih mestih tako množi, da že ni v nikaki pravi razmeri z dejanskimi potrebami. Posledica temu je, da si odvetniki večkrat delajo stanu nevredno konkurenco in da se vedno bolj zahteva „numerus clausus“.

Predlagana resolucija za pomnožitev mest avskultantov z adjuti je torej popolnoma vpravičena. A nič manj potrebno je, da se tudi sedanja adjuta po 500 in 600 gld. primerno povišajo na 600, 700 in 800 gld. Avskultanti naj dobodo po dveletnem službovanji adjutum 700 gld. in po dostanem sodniškem izpitu najvišji adjutum 800 gld. Plača 800 gld. za izpitanega avskultanta, ki je večkrat samostalen sodnik in mora druge sodnike nadomestovati, gotovo ni previsoka. Ozirati se je tudi na to, da se avskultanti lahko pošiljajo na substitucije, kamor je, da zato ne dobivajo nikakih dijet in odškodnin, kakor drugi uradniki, in da morajo večkrat na dveh mestih stanovanja plačevati, a nimajo pravice za to zahtevati odškodnine. Radi tega je tudi

umevno, da mnogi radi odlašajo sodniški izpit, boječ se, da se jih potem pošilja od sodišča do sodišča po deželi. Ako se jim pa po izpitu zagotovi višji adjutum, se bodo gotovo podvivali, kakor hitro mogoče, napraviti izpite.

Omenjam naj še kratko vprašanja dijurnistov. Dijurnisti pripadajo k onim državnim služabnikom, ki so najslabše plačani ter niso na nikak način preskrbljeni. Žalostno je, ako mora mož, ako je tudi dovršil srednjo šolo, delati za 1 gl. na dan. Danes že navaden delavec več zasluži. Razun tega pa tak pisar, ako je še tako zmožen in spreten, nima upanja do definitivne službe gledé na veliko konkurenco vpravičenih vojaških prosilcev, katerih državna oblastva ne smejo prezirati. Vsled tega tudi kvaliteta pisarniških uradnikov vedno bolj pojema.

Vgovarjalo se je, da predlog razun odsekovih članov skoro noben poslanec, ni čital, da je vsa stvar prenačljena in da naj bi se razprava odložila. Na to je opomniti, da je vlada načrte teh zakonov predložila že v jeseni 1893. l. in da je permanenčni odsek poslanske zbornice meseca oktobra 1894. l. predložil svoje poročilo, da je imela torej zbornica vendar priliko se poučiti o teh važnih predlogih. Izpremembe pa, ki jih je nasvetovala gosposka zbornica, vendar niso tako obširne, da bi se ne mogle v teku jednega meseca pregledati. A vsebina zakonov je taka, da se pač od večine poslancev ne more pričakovati, da bi se vglobila v študije teh zgolj procesualnih določeb. Priznavam, da bi se morebiti kake določbe dale zboljšati, a mislim, da bomo v jeseni ali prihodnje leto tam, kjer smo danes, in da se smemo v takih težavnih vprašanjih tudi nekoliko udati menenju veččakov in avtoritet in se držati načela, da je bolje sovražnik dobrega.

Da se pri tako važnih in obširnih predlogah čujejo tudi nepovoljne kritike in da se bodo nekateri osiveli mnogopisci težko ločili od pismenega postopanja, je čisto naravno.

Z državnopravnega stališča se lahko obžaluje, da se je s posebnim posvetovalnim zakonom sklenilo skrajšano postopanje pri posvetovanji teh zakonov in da nimamo prilike, staviti premenjevalnih predlogov, ampak da smo postavljeni pred dilema, ves zakon en bloc sprejeti ali pa zavreči. Toda jaz menim, da je danes vsakdo izmed nas lahko prepričan, da bi bilo posveto-

vanje zakona po paragrafih in raznih premenjevalnih predlogov pri sedanjih zamotanih parlamentarnih odnošajih nemogoče. Da bi nadrobnemu posvetovanju takega zakona zbornica sledila s tisto pazljivostjo, kakor n. pr. pri volilni ali davčni reformi, ni misliti, marveč bi tako dolgotrajno posvetovanje suhoparne tvarine zbornico moralo utruditi do apatije. Mislim torej, da bi odklonitev načrtov značilo toliko, kakor da se odpovemo tej važni reformi za mnogo let. To nam dokazujejo razni poskusi na tem polji v prejšnjih dobah.

Želeti bi bilo, da bi se vsaj v tem, nas vse jednako zanimajočem vprašanji zjedini ter soglasno pritrčili predloženim zakonskim načrtom, kakor se je to že zgodilo v gosposki zbornici. S tem bi pokazali vsaj jedno svetlo stran naših zmedenih parlamentarnih razmer ter zavrnilo očitane neplodovitosti parlamenta. Sprejem zakona naj ne bode izraz zaupnice ali nezaupnice sedanjemu ali prejšnjemu ministerstvu, ampak samo rešitev časti parlamentarizma. Za sprejem zakona ne bode zbornici hvaležen samo avstrijski sodniški stan, ampak tudi ljudstvo, ki išče svoje pravice.

Višnikar.

Davčna preosnova.

Spisuje Fr. Geiger.

(Dalje.)

I. Splošna pridobnina.

Kakor že omenjeno, uvedla se je sedanja pridobnina s cesarskim patentom z dne 31. decembra 1812. l. in sicer, kakor slove uvodilo, z namenom, da se davčni zistem primerno popolni ter vsi državljani razmerno po svojih imetjih in po svojih pridobitkih pritegnejo v pokritje državnih potrebščin.

Imetja bila so do tja le kot zemljišča in poslopja obdačena. S tem patentom nalaga se davek prvič na nadaljno vrsto, namreč kakor obširno razklada pouk za okrajna oblastva o izvedbi pridobnine, na imetja v tovarnah in trgovinah. Drugi pri-